

Het bespreekbaar maken van seksualiteit

Hoe je als (toekomstig) professional tegemoet kunt komen aan de wensen en behoeften van jongeren binnen de residentiële jeugdzorg

Groep 26

Carmen van Heel (2037239)
Teske van de Graaf (2042751)
Simone van Haren (2038576)
Charlotte de Jong (2042924)
Vivianne Jansen (2037009)

Adviesrapport (eerste kans)
Afstudeerproject Sociale Studies
Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Opdrachtgever: Expertisecentrum Veiligheid
Coach: Rosa de Jonge
Beoordelaar: Carla van Bekkum

Breda, mei 2014

Het bespreekbaar maken van seksualiteit

Hoe je als (toekomstig) professional tegemoet kunt komen aan de wensen en behoeften van jongeren binnen de residentiële jeugdzorg

Een adviesrapport

Auteurs: Carmen van Heel (2037239)
Teske van de Graaf (2042751)
Simone van Haren (2038576)
Charlotte de Jong (2042924)
Vivianne Jansen (2037009)

Opdrachtgever: Expertisecentrum Veiligheid
Avans Hogeschool
Onderwijsboulevard 215
5223 DE 's-Hertogenbosch

Contactpersoon opdrachtgever: D. Dirx
djw.dirx@avans.nl

Begeleidend docent: R. de Jonge
r.dejonge4@avans.nl

Samenvatting

Binnen dit onderzoek is gekeken naar de wensen en behoeften van jongeren van 12 t/m 18 jaar binnen de residentiële jeugdzorg met betrekking tot het bespreekbaar maken van seksualiteit en in hoeverre de (toekomstige) professional daaraan tegemoet kan komen. Daarnaast is het vlaggenspel bij de probleemstelling betrokken, omdat dit mogelijk een manier is om seksualiteit bespreekbaar te maken. In de eerste plaats is gekeken wat wensen en behoeften zijn van de jongeren met betrekking tot het onderwerp. Ten tweede is gekeken naar hoe de groepswerker omgaat met het bespreekbaar maken van seksualiteit. In de derde plaats is gekeken naar de toekomstige professional (de student). Hierin is onderzocht hoe zij denken over het bespreken van seksualiteit en in hoeverre zij hierover tijdens de opleiding competenties verwerven. Ten vierde is gekeken in hoeverre het vlaggenspel bruikbaar is in de praktijk. Tot slot is onderzocht op welke manier het vlaggenspel geïmplementeerd kan worden op een manier dat het aansluit op de wensen en behoeften van de jongeren. Hieronder volgen in het kort de uitkomsten:

De jongeren binnen de focusgroep bevinden zich in de adolescentiefase. Voor deze fase zijn onder andere de groeiende interesse in het andere geslacht en de grote veranderingen die jongeren doormaken op het gebied van seksualiteit kenmerkend. Binnen de focusgroep is het niet toegestaan om onderling een relatie aan te gaan. Er is nauwelijks de mogelijkheid tot fysiek contact. Dit is opvallend, want de jongeren hebben in deze levensfase juist een toenemende behoefte aan het experimenteren met seksualiteit. Door deze twee omstandigheden ontstaan wensen en behoeften met betrekking tot het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren onderling, maar ook met groepswerkers.

Tijdens de interviews gaven jongeren aan dat zij op dit moment weinig behoefte hebben aan het bespreekbaar maken van seksualiteit. Zij missen het vertrouwen in, de openheid van en de oprechte interesse vanuit de groepswerkers.

Seksualiteit wordt door de geïnterviewde groepswerkers als een bespreekbaar onderwerp ervaren en zij stellen zichzelf hiertoe in staat, wel komt er naar voren dat zij op bepaalde punten vastlopen.

Om een klimaat te creëren waarin jongeren zich veilig genoeg voelen om over seksualiteit te praten, zijn er een aantal competenties benodigd voor groepswerkers binnen de residentiële jeugdzorg. Deze competenties zijn opgesteld naar aanleiding van de uitkomsten van de interviews met groepswerkers, jongeren en uit de literatuur. Uit de interviews met groepswerkers en toekomstige professionals komt sterk naar voren dat het oefenen van deze competenties het bespreekbaar maken van seksualiteit positief kan beïnvloeden.

Toekomstige professionals hebben aangegeven dat zij deze competenties graag terug willen zien in de opleiding. Het vlaggensysteem is hierbij een goed handvat om seksualiteit met de jongeren bespreekbaar te maken. Wanneer groepswerkers zich in dit systeem verdiepen, hebben zij volgens de studenten voldoende kennis over wat gezonde en ongezonde seksualiteit is. Hierdoor wordt het bespreken van seksualiteit met jongeren gemakkelijker.

Omdat tot nu toe in de opleiding niet veel aandacht wordt besteed aan het bespreekbaar maken van seksualiteit, kan geconcludeerd worden dat hier verandering in moet komen zodat toekomstige professionals beter toegerust zijn om deze problematiek aan te pakken. Volgens de geïnterviewde

groepswerkers en de jongeren heeft het vlaggenspel een toegevoegde waarde aan het bespreekbaar maken van seksualiteit binnen de residentiële jeugdzorg. Het spel geeft inzicht in gezonde en ongezonde seksualiteit en het maakt jongeren hier bewuster van.

Wel kaartten groepswerkers aan dat er voor het spelen van dit spel een aantal aanpassingen benodigd zijn, omdat het spel anders niet speelbaar is voor jongeren binnen de residentiële jeugdzorg.

Uit het onderzoek is gebleken dat groepswerkers specifieke competenties en een open houding nodig hebben om het vlaggenspel te kunnen begeleiden. Het is van belang dat groepswerkers kennis hebben over de seksuele ontwikkeling, motieven van seksueel gedrag, de zes criteria van het vlaggensysteem, de vlaggen van dit systeem en het creëren van een veilige sfeer.

Tot slot blijkt dat het vlaggenspel alleen gespeeld kan worden in de laatste fase van de groepsdynamica, omdat in deze fase de jongeren voldoende vertrouwen hebben in en affectie voor de groepswerkers hebben opgebouwd om te praten over seksualiteit. Daarnaast geven zowel de jongeren, als de groepswerkers aan dat het spel goed gespeeld kan worden op speciale thema-avonden en dat de voorkeur ligt bij het spelen van het spel met meiden en jongens gescheiden.

Voorwoord

Allereerst stellen wij onszelf even voor. Wij zijn Carmen van Heel (20 jaar), Teske van de Graaf (21 jaar), Simone van Haren (21 jaar), Charlotte de Jong (21 jaar) en Vivianne Jansen (20 jaar). In het kader van het afstudeerprogramma van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan Avans Hogeschool Breda hebben wij middels onderzoek dit afstudeerproject tot stand gebracht.

Vanuit het Expertisecentrum Veiligheid is ons de opdracht gegeven om onderzoek te doen naar seksualiteit binnen de residentiële jeugdzorg. Uiteindelijk hebben wij ervoor gekozen om specifiek onderzoek te doen naar de wensen en behoeften van jongeren van 12 t/m 18 jaar binnen de residentiële jeugdzorg met betrekking tot het bespreekbaar maken van seksualiteit. De vraag die wij ons hierbij gesteld hebben is in hoeverre de (toekomstig) professional hieraan tegemoet kan komen. Ook hebben wij gekeken in hoeverre het vlaggenspel van toegevoegde waarde kan zijn bij het bespreekbaar maken van seksualiteit.

Wij kunnen met overtuiging zeggen dit onderzoek ons veel leermomenten en kennis heeft opgeleverd. Met veel plezier en interesse hebben wij daarom gewerkt aan ons afstudeerproject en we zijn daarom ook trots op het resultaat.

Graag willen wij een aantal mensen bedanken voor hun medewerking. In de eerste plaats bedanken wij Just, te Kortgene voor het feit dat wij daar ons praktijkonderzoek mochten verrichten.

Ten tweede onze opdrachtgever D. Dirx vanuit het Expertisecentrum Veiligheid, voor het geven van goede inzichten en het meedenken met ons waardoor de kwaliteit van dit afstudeerproject is verbeterd. Tegelijkertijd willen wij S. Dijkstra bedanken (lector bij Avans op het gebied van huiselijk geweld) voor het bedenken van mogelijke onderwerpen voor ons afstudeerproject en de ondersteuning bij het maken van keuzes met betrekking tot ons onderzoek.

Ten derde willen wij R. de Jonge bedanken voor het coachen tijdens ons afstudeerproject.

Tot slot bedanken wij S. Portal voor het ontwerpen van mooie tekeningen, waaronder de tekening die te zien is op de voorpagina.

Breda, 22 mei 2014

Inhoudsopgave

Samenvatting	3 - 4
Voorwoord	5
Inhoudsopgave	7
1. Inleiding	9
1.1 De aanleiding van het onderzoek	9
1.2 Probleemstelling	9
2. Onderzoekskader	10 - 12
2.1 Onderzoeksinstrumenten	10
2.2 Conclusie van onderzoeksresultaten	10 - 12
3. Advies	13 - 16
3.1 Aanbevelingen ten aanzien Justz	13 - 14
3.2 Aanbevelingen ten aanzien van de sociale opleiding bij Avans Hogeschool	15
3.3 Aanbevelingen ten aanzien van het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten	16
Literatuurlijst	17
Bijlage: Begrippenlijst	18

1. Inleiding

1.1 De aanleiding van ons onderzoek

Op 8 oktober 2012 bracht de commissie Samson haar rapport uit onder de titel 'Omringd door zorg, toch niet veilig'. De commissie Samson (2012) heeft zich in het rapport gericht op seksueel misbruik van kinderen in de residentiële jeugdzorg en de pleegzorg. De aanleiding voor het schrijven van dit rapport was dat er een toenemende aandacht ontstond voor seksueel misbruik doordat er steeds meer en vaker schokkende verhalen naar buiten kwamen.

Een belangrijke kwestie die de commissie Samson (2012) in haar rapport laat zien, is dat seksuele ontwikkeling, de normen voor seksueel gedrag en daarmee samenhangend het thema seksueel misbruik, nauwelijks een plaats heeft in de opleiding. In de praktijk blijkt het op de werkagenda van de professionals binnen de residentiële jeugdzorg in termen van training, begeleiding, overleg, reflectie en regels nauwelijks terug te komen. Daarnaast blijkt dat op de werkvloer sprake is van grote handelingsverlegenheid. 'Kinderen worden in leefgroepen bij elkaar geplaatst. Hun seksuele ontwikkeling gaat gepaard met (onderling) experimenteelgedrag en het opzoeken van grenzen. Jeugdzorgwerkers en groepsleiders zijn onvoldoende toegerust en missen handvatten om dit met de jongeren en met elkaar te bespreken. De hoge frequentie van personeelwisselingen in veel teams maakt dat er veelal geen veilige basis is om openlijk over deze moeilijke onderwerpen te praten' (Commissie Samson, 2012, p. 139).

Uit het rapport van de commissie Samson (2012) is gebleken dat er sprake is van een taboesfeer en een grote mate van handelingsverlegenheid als het gaat om het juist handelen bij jongeren die seksueel misbruikt zijn. Het beschikken over actuele kennis en relevante instrumenten om signalen van seksueel misbruik te zien, bespreekbaar te maken, adequaat in te grijpen blijken belangrijke gegevens voor de medewerkers in de jeugdzorg die in direct contact staan met de jeugdigen.

1.2 Probleemstelling

Binnen het onderzoek is gekeken naar de wensen en behoeften van jongeren van 12 t/m 18 jaar binnen de residentiële jeugdzorg op gemengde leefgroepen. Hierbij is onderzocht hoe de professional tegemoet kan komen aan deze wensen en behoeften om seksualiteit bespreekbaar te maken.

Een andere focus binnen dit onderzoek, aansluitend op het bovenstaande, is de mogelijkheid om het vlaggenspel in te zetten om seksualiteit bespreekbaar te maken.

De probleemstelling die wij het gehele onderzoek aan hebben gehouden luidt als volgt:

Hoe kun je als (toekomstig) professional tegemoet komen aan de wensen en behoeften van de jongeren van 12 t/m 18 jaar binnen de residentiële jeugdzorg op gemengde leefgroepen, om seksualiteit bespreekbaar te maken en in hoeverre sluit het vlaggenspel aan bij deze wensen en behoeften?

---

2. Onderzoekskader

2.1 Onderzoeksinstrumenten

Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van (groeps-)interviews, observaties, literatuuronderzoek, praktijkonderzoek en het verspreiden van een enquête. Door uit verschillende invalshoeken informatie te verkrijgen, is er getracht een betrouwbaar onderzoek te verrichten. Hoe van deze verschillende onderzoeksinstrumenten gebruik is gemaakt, kunt u lezen in de theoretische en methodische onderbouwing van dit rapport.

In de samenvatting heeft u in het kort kunnen lezen wat de uitkomsten zijn van het onderzoek. In de volgende paragraaf kunt u lezen welke verbanden wij hebben gelegd. Aan de hand daarvan leest u in het laatste hoofdstuk de aanbevelingen die vanuit de conclusie zijn voortgevloeid.

2.2 Conclusie van de onderzoeksresultaten

De jongeren in de focusgroep bevinden zich in de adolescentiefase. Kenmerkend voor deze fase is de groeiende interesse in vriendschappen, het andere geslacht en de grote veranderingen die de jongeren doormaken op het gebied van seksualiteit. De jongeren worden voor het eerst verliefd en hebben in toenemende mate behoefte aan het experimenteren met seksualiteit.

Op de onderzochte afdelingen is het niet toegestaan een relatie met elkaar aan te gaan binnen de groep. Over een relatie met iemand buiten de groep of instelling heeft Just weinig te zeggen. Wel zijn er in alle gevallen regels waaraan de jongeren zich binnen Just moeten houden. Binnen de woongroep is er niet tot nauwelijks mogelijkheid tot fysiek contact. Gezellig samen knuffelen op de bank, elkaars hand vast houden of elkaar een kus geven zien de groeps werkers liever niet gebeuren. Daarbij komt dat het niet is toegestaan om met meerdere jongeren op een kamer te verblijven. Tijdens de interviews gaven de jongeren aan hier wel behoefte aan te hebben. De jongeren stellen dat zij het belangrijk vinden meer vrijheid op het gebied van seksualiteit te krijgen. Op dit moment mag er niets en gaat bijvoorbeeld het geven van een kus stiekem. Gezien de maatschappij in Nederland en de invloed hiervan op de gezonde seksuele ontwikkeling, is het niet onbegrijpelijk dat de jongeren hier wel behoefte aan hebben.

Het onderwerp seksualiteit wordt binnen de focusgroep niet tot nauwelijks besproken. De jongeren gaven aan hier op dit moment weinig behoefte aan te hebben. Wel hebben zij aangegeven dat zij seksualiteit middels een spel, bijvoorbeeld tijdens een thema-avond, gemakkelijker kunnen bespreken. Het vlaggenspel kan hierbij aansluiten, mits het wordt gespeeld in gescheiden groepen (jongens en meiden apart). De jongeren gaven aan het leuk te vinden en dat zij dit vaker willen doen. Volgens de jongeren heeft het vlaggenspel een toegevoegde waarde aan het bespreekbaar maken van seksualiteit. De groeps werkers vinden dat het spel veel inzicht geeft in ongezonde seksualiteit en het maakt jongeren er meer bewust van. De groeps werkers hebben echter aangegeven dat het vlaggenspel in de originele vorm niet speelbaar is met de jongeren, mits er aanpassingen worden toegepast. Deze veranderingen zijn voornamelijk gericht op de opbouw van het spel. De implementatie vorm van het spel bespreekt de eigen ervaring van de jongere aan het eind van het spel, alleen een situatiokaart als de jongere op het bijpassende speelvakje terecht komt en bevat meer doe-opdrachten. Ook zijn de criteria en de vlaggen in de

zogenoemde 'Jip en Janneke-taal' beschreven.

Naast het feit dat jongeren het gevoel hebben dat zij niks mogen, missen zij ook het vertrouwen in de groepswerkers. De (vertrouwens)band ontbreekt, dit belemmert hen in het uiten van hun verhaal. Volgens de jongeren zijn de groepswerkers niet in staat om hen het gevoel te geven dat zij hun verhaal veilig kunnen bespreken. De jongeren missen de openheid en oprechte interesse vanuit de groepswerkers. Seksualiteit wordt door de geïnterviewde groepswerkers juist wel als een bespreekbaar onderwerp ervaren en zij stellen zichzelf in staat om hiermee met jongeren aan de slag te gaan. Ze vinden het ook een belangrijk onderwerp, omdat jongeren binnen de residentiële jeugdzorg vaak emotioneel beschadigd zijn en hierdoor een onrealistisch beeld kunnen hebben van seksualiteit. Ook studenten geven aan dat jongeren binnen de residentiële jeugdzorg een kwetsbare doelgroep zijn die extra ondersteuning met betrekking tot dit onderwerp goed kunnen gebruiken.

Wel komt er naar voren dat zij op bepaalde punten vastlopen. Een voorbeeld wat sterk naar voren kwam is dat mannelijke groepswerkers in de residentiële jeugdzorg belemmeringen kunnen ervaren bij het bespreekbaar maken van seksualiteit. Daarnaast hebben de geïnterviewde groepswerkers aangegeven dat sommige collega's 'seksualiteit' ervaren als lastig bespreekbaar. Ook studenten kaarten dit aan, zij hebben aangegeven dat ze het graag willen bespreken met jongeren en dit ook erg belangrijk vinden. Zij denken echter dat het moeilijk is om het in de praktijk uit te voeren. Wat groepswerkers en de toekomstige professionals missen, sluit aan op elkaar. Dit heeft betrekking op de kwaliteit en de mate waarin er aandacht wordt besteed aan seksualiteit binnen opleidingen. Studenten hebben aangegeven dat er tot nu toe in de opleiding weinig tot niet getraind wordt in het verwerven van competenties om seksualiteit bespreekbaar te maken. Volgens groepswerkers en uit de literatuur blijkt dat het noodzakelijk is om vaardigheden te oefenen en ervaringen te delen met elkaar. Om een klimaat te creëren waarin de jongeren zich veilig genoeg voelen, zijn er een aantal competenties nodig voor groepswerkers binnen de residentiële jeugdzorg. Deze zijn af te leiden uit de interviews met groepswerkers en jongeren en te koppelen aan literatuur. Hierbij gaat het voornamelijk om kennis over onderwerpen met betrekking tot seksualiteit en vaardigheden die gericht zijn op het aangaan van gesprekken. Deze benodigde competenties hebben betrekking op het bespreekbaar maken van seksualiteit en op het vlaggenspel. Het is van belang dat groepswerkers kennis hebben over de seksuele ontwikkeling, motieven van seksueel gedrag, de 6 criteria van het vlaggensysteem, de vlaggen van dit systeem en het creëren van een veilige sfeer. Het vlaggensysteem blijkt volgens de toekomstige professionals een goed handvat om seksualiteit met de jongeren bespreekbaar te maken. Wanneer je jezelf verdiept in het vlaggensysteem heb je volgens de toekomstige professionals goede kennis over wat gezonde en ongezonde seksualiteit is, waardoor je hierover gemakkelijker met jongeren over in gesprek kunt gaan.

Daarnaast blijkt uit praktijkonderzoek dat het vlaggenspel alleen gespeeld kan worden in de laatste fase van de groepsdynamica, omdat in deze fase de jongeren voldoende vertrouwen en affectie hebben opgebouwd om te praten over seksualiteit. Uit de literatuur is gebleken dat de groepswerker hiervoor een aantal vaardigheden kan inzetten. Deze vaardigheden zijn te vergelijken met de vaardigheden die nodig zijn tijdens het overige bespreekbaar maken van seksualiteit. Deze zijn voornamelijk gericht op zelfreflectie, openheid, actief luisteren, gespreksvaardigheden, etc.

Naast de benodigde competenties zijn er een aantal aanpassingen nodig om het vlaggenspel uit te kunnen voeren.

3. Advies

Aan de hand van het bovenstaande adviseren wij het volgende:

3.1 Aanbevelingen ten aanzien Jutz

- ✓ *Training en cursus voor groepsworkers:* Uit het onderzoek is gebleken dat groepsworkers behoefte hebben aan het volgen van trainingen en cursussen die inspelen op het verwerven van competenties met betrekking tot het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren. Het is dan ook raadzaam dat de instelling de groepsworkers de mogelijkheid biedt om een training en cursus te volgen. Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat groepsworkers het fijn vinden om door middel van verschillende werkvormen, als rollenspellen, en door ervaringen uit te wisselen de benodigde competenties om seksualiteit bespreekbaar te maken met jongeren te ontwikkelen.

Twee trainingen die goed bij de bovenstaande visie aansluiten worden aangeboden door Movisie.

Eén van de aangeboden trainingen is de training 'het werken met het vlaggensysteem'. In deze training wordt gekeken hoe de groepsworker aan de hand van de methodiek 'het vlaggensysteem' om kan gaan met seksueel experimenteer- of grensoverschrijdend gedrag van kinderen en jongeren. Na de training is de groepsworker in staat om in te schatten of het gedrag van jongeren uit gezond of ongezond seksueel gedrag bestaat. Daarnaast heeft de groepsworker handvatten om de eigen handelingsverlegenheid te doorbreken en om het seksueel gedrag van jongeren te concretiseren om ongezond seksueel gedrag tijdig te kunnen signaleren. Tot slot biedt deze training een handelingsperspectief voor de groepsworker, dat afhankelijk is van het seksueel gedrag van de jongere. Deze training levert daarnaast 1 registerpunt op voor de vrije ruimte in het kader van de beroepsregistratie in het BAMw- van jeugdzorgworkers. De groepsworkers krijgen na het volgen van de training een certificaat waarop het registerpunt staat vermeld. De prijs voor deze training is €500,- per deelnemer inclusief lesmateriaal.

Een andere aangeboden training is 'train de trainer: werken met het vlaggensysteem'. In deze training leert de groepsworker andere professionals te stimuleren en te ondersteunen in het gebruik van de methode 'het vlaggensysteem'. Deze training bestaat uit drie trainingsdagen en een terugkomdag. De deelnemer behaalt na succesvol afronden van deze training de bijbehorende licentie. De prijs voor deze training is per deelnemer €1500,- en €550,- voor de terugkomdag inclusief lesmateriaal.

Duidelijk wordt dat er een groot verschil is in het kostenoverzicht van beide trainingen. Ter illustratie bevindt zich hieronder een mogelijke kostenberekening van beide trainingen in twee verschillende situaties.

Kostenberekening trainingen: Voor de berekening van het kostenoverzicht gaan wij uit van 2 teams bestaande uit 6 groepswerkers.

	Training werken met het vlaggensysteem	Train de trainer: werken met het vlaggensysteem
Aantal deelnemers	12*	2*
Kosten training	€6000,- (inclusief lesmateriaal)	€3000,- (inclusief lesmateriaal)
Bijkomende kosten	-	€1100,-
Totaal	€6000,-	€4100,-

* De training 'werken met het vlaggensysteem' dient door alle groepswerkers gevolgd te worden.

* De training 'train de trainer: werken met het vlaggensysteem' dient door één groepswerker per team gevolgd te worden.

Kostenberekening trainingen: Voor de berekening van het kostenoverzicht gaan wij uit van 2 teams bestaande uit 4 groepswerkers.

	Training werken met het vlaggensysteem	Train de trainer: werken met het vlaggensysteem
Aantal deelnemers	8*	2*
Kosten training	€4000,- (inclusief lesmateriaal)	€3000,- (inclusief lesmateriaal)
Bijkomende kosten	-	€1100,-
Totaal	€4000,-	€4100,-

* De training 'werken met het vlaggensysteem' dient door alle groepswerkers gevolgd te worden.

* De training 'train de trainer: werken met het vlaggensysteem' dient door één groepswerker per team gevolgd te worden.

- ✓ *Implementatie vlaggenspel:* In de methodische en theoretische onderbouwing is uitgebreid een mogelijke implementatie van het vlaggenspel voor in de praktijk weergegeven. Uit persoonlijke communicatie met de jongeren is gebleken dat het spel, in de aangepaste vorm, te spelen is op bijvoorbeeld een thema-avond, waarin de jongens en meisjes apart van elkaar het spel gaan spelen. Dit sluit aan bij de wensen en behoeften van de jongeren. Ook groepswerkers geven in de persoonlijke communicatie aan dat het spel een goede manier is om seksualiteit bespreekbaar te maken, vooral omdat de jongeren spelenderwijs en zonder teveel persoonlijke informatie toch seksualiteit kunnen bespreken met de groepswerkers. Uit het onderzoek komt wel naar voren dat de jongeren dit spel graag willen spelen met leeftijdsgenoten. Hierbij is het wel van belang dat er gekeken wordt of de ontwikkeling van de jongere ook bij de leeftijd past. In algemene zin spelen de jongeren van 12 t/m 14 jaar gezamenlijk het spel en spelen de jongeren van 15 t/m 18 jaar ook gezamenlijk het spel. Uit de praktijk is gebleken dat het vlaggenspel goed implementeerbaar is binnen de focusgroep. Het is raadzaam het vlaggenspel dan ook in de praktijk in te zetten om seksualiteit met de jongeren bespreekbaar te maken. Wel is het belangrijk dat de groepswerkers per afdeling bepalen welke aanpassingen er nodig zijn om het spel aan te laten sluiten bij de wensen en de behoeften van de jongeren.

3.2 Aanbevelingen ten aanzien van de sociale opleiding bij Avans Hogeschool

- ✓ *Meer aandacht voor het bespreekbaar maken van seksualiteit binnen de opleiding:* Uit onderzoek is gebleken dat studenten van mening zijn dat er onvoldoende aandacht wordt besteed, aan het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren, binnen de opleiding. Het is van belang om hier meer aandacht aan te besteden binnen de opleiding. Uit onderzoek is gebleken dat er in elk jaar van de opleiding het thema 'bespreekbaar maken van seksualiteit' aan de orde moeten komen. In het eerste schooljaar is de kennis met betrekking tot het bespreekbaar maken van seksualiteit oriënterend van aard. In het tweede en derde jaar gaat het dan om de verdiepende kennis. In het vierde jaar kan er aandacht besteedt worden aan opdoen van kennis en vaardigheden met betrekking tot het bespreekbaar maken van seksualiteit bij complexe situaties. Studenten geven in het onderzoek aan deze kennis en vaardigheden graag te willen ontwikkelen door middel van oefengesprekken en rollenspellen. Op deze manier worden kennis en vaardigheden geoefend in de praktijk en leren de studenten hoe zij de kennis en vaardigheden dienen toe te passen in het werkveld.

3.3 Aanbevelingen ten aanzien van het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten

- ✓ *Verder onderzoek naar vlaggenspel:* Uit het onderzoek is het gebleken dat het vlaggenspel bruikbaar is binnen de gesloten jeugdzorg. Op dit moment is er nog weinig onderzoek gedaan naar het vlaggenspel. Het is dan ook raadzaam dat er verder onderzoek wordt gedaan naar de bruikbaarheid van het vlaggenspel op verschillende afdelingen binnen de jeugdzorg en naar de effectiviteit van het vlaggenspel.

- ✓ *Verder onderzoek naar mannelijke groepsworkers met betrekking tot bespreekbaar maken van seksualiteit met de meisjes op de groep:* Uit onderzoek is gebleken dat mannelijke groepsworkers zich niet prettig voelen bij het bespreken van seksualiteit met de meisjes op de groep. Uit persoonlijke communicatie komt naar voren dat er tegen de mannelijke groepsworkers vaak aangifte wordt gedaan, als ze dit onderwerp bespreekbaar maken met de meisjes op de groep. Het is dan ook raadzaam om onderzoek te doen naar dit probleem in de hoop dat er een oplossing voor het probleem gevonden kan worden.

Literatuurlijst

Commissie Samson (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Amsterdam: Boom.

Movisie (z.j.). *Werken met het vlaggensysteem*. Geraadpleegd op 20 mei 2014 via <http://www.movisie.nl/trainingen/werken-vlaggensysteem-2>.

Movisie (z.j.). *Train-de-trainer Werken met het vlaggensysteem*. Geraadpleegd op 20 mei 2014 via <http://www.movisie.nl/trainingen/train-trainer-werken-vlaggensysteem-0>.

Bijlage | Begrippenlijst

Adolescenten	Jongeren van 10 t/m 20 jaar.
Behandeling	De groepswerker werkt op basis van observaties en een plan systematisch aan bepaalde verandering in cognities, emoties en/of gedrag. Het doel hiervan is om het probleemgedrag te verminderen.
Behoeften	(Dringende) zaken die men nodig heeft in het leven, bijvoorbeeld: eten en drinken, veiligheid, seks enz.
Gemengde leefgroepen	In deze groepen bevinden zich jongens en meiden door elkaar heen.
Groepswerkers	Hulpverleners die hulp bieden aan kinderen of jongeren waar de ontwikkeling van bedreigd wordt. Vaak in de residentiële jeugdzorg.
Handelingsverlegenheid	Niet weten hoe te handelen in een bepaalde situatie, in het bijzonder een door angst ingegeven onvermogen om (nog) adequaat te handelen bijvoorbeeld richting een leerling met gedragsproblemen of richting een cliënt of patiënt die agressief of intimiderend gedrag vertoont.
Jongeren binnen de residentiële jeugdzorg	Jeugd van 12 t/m 18 jaar.
Kinderen	Jeugd van 0 t/m 12 jaar.
Leefgroepen	De voorziening waar kinderen en/of jongeren dag en nacht opgenomen zijn en waar zij verzorgd, opgevoed en eventueel behandeld worden.
Professionals	Medewerkers in de Jeugdzorg die invloed hebben op het leven van de jongeren in de leefgroep. Dit kunnen verschillende soorten disciplines zijn, zoals groepswerkers, teamleiders, afdelingshoofd, beleidsmakers en eventuele hogere disciplines, zoals een regiomanager.
Onveilig seksueel gedrag	De gele, rode en zwarte vlaggen van het vlaggensysteem hebben wij gekoppeld aan dit begrip. Deze vind u terug in bijlage 1.
Opvoeden	De groepswerker probeert de jongeren vaardigheden aan te leren om zoveel mogelijk zelf in de bovenstaande levensbehoeften te kunnen voorzien en brengen op de jongeren normen en waarden over.
Residentiële Jeugdzorg	Een uitgebreide vorm van hulpverlening waarbij kinderen en jongeren tot achttien jaar buitenshuis verblijven. Zij zijn dan dag en nacht aanwezig in de instelling. Voorbeeld: leef-, gezins- en woongroepen.
Seksualiteit	De manier waarop je seks ervaart (dit omvat denken, voelen, willen en handelen). Dit begrip omvat meer dan alleen het hebben van geslachtsgemeenschap. Het betreft de emoties, verlangens en het grenzen stellen m.b.t. de verbondenheid tussen twee personen, ook wel 'intimiteit' te noemen.
Veilig seksueel gedrag	De groene vlag van het vlaggensysteem hebben wij gekoppeld aan dit begrip. Deze vind u terug in bijlage 1.
Wensen	Een bewust verlangen hebben naar zaken die (nog) niet verkregen zijn.